
Edwin Heathcote

A MAGYARORSZÁGI SZERVES ÉPÍTÉSZET

– a budapesti kiállítás kapcsán –

A Magyar Iparművészeti Múzeum korának egyik legkülönösebb és legrendkívülibb épülete. Tervezője Lechner Ödön (1845–1914), aki egész életében arra törekedett, hogy megteremtsen egy sajátosan magyar stílust; egyfajta párhuzamát annak, amit Gaudí hívott életre Katalóniában. A terveket a londoni Victoria and Albert Museum épületének hatására – és abban a reményben, hogy egy nemzet megjelenülhet abban, amit létrehoz – az Osztrák-Magyar Monarchia két fővárosa közötti heves versengés légkörében, és Magyarország lelki-szellemi függetlenségére való, elemi erejű törekvésének jegyében készítette el. A keleties motívumok használata a magyarság közép-ázsiai eredetére utal; a tető ragyogó zöld és arany cserepei a város kuszaságából kiemelkedő sárkányt idéznek; a falak erőteljes díszítésű síkjai megelevenítik egy korábbi, nomád életforma sátrainak és jurtáinak szőnyegeit és hímzéseit.

Ez; a magyar mivolt leglényegének kitapintására való törekvés teszi a múzeumot tökéletes színhellyé a kortárs építészet egy igen sokak által figyelmen kívül hagyott vonulatának első nagyarányú seregszemléje számára.

A magyarországi szerves építészet atyja, Makovecz Imre a kommunizmus évtizedeiben egyedül lehetséges munkahelyen, egy állami tervezőirodában dolgozva alapozta meg ismertségét és tekintélyét. Rendkívüli kifejező erejű és félreismerhetetlenül antropomorf, beton- és fa alkalmazásával konstruált épületei éles ellentétben álltak az államhatalom diktálta stílus elemi embertelenségével. Politikai nézetei miatt végül gyakorlatilag számkivetettségre kényszerült, s egy erdészeti vállalatnál, a visegrádi erdőkhöz talált építészeti feladatokat. Az 1980-as évek elején itt hozott létre egy egész sor, igen gondolatébresztő épületet, s a helyszín későbbi építész-nemzedékek valóságos zarándokhelye lett.

A szerves építészet meghatározása voltaképpen az a törekvés, hogy az épület az adott táj és az adott kultúra lényegi valóságába mélyessze gyökereit; hogy a hely szelleme fejeződjék ki benne, szembenállva először az egész szovjet tömb építészeti kultú-

rájának homogenizálására törekvő kommunista államhatalommal, később pedig a helyi kultúrára és hagyományokra nézve hasonlóan pusztító hatású globalizációs törekvésekkel.

Az e szándékokban és indulatokban fogant életmű az eltökélt ellenállás és a kortárs építészet rugalmas sokoldalúságának bizonyossága. Ezek a – mindig perifériára szorult – építészeti fokozatosan alkottak meg egy formanyelvet, amely magában foglalta a szerves és népi-nemzeti minőségeket, s egyaránt képes volt kifejezni a mítoszok, a homály és a világgosság fogalmait. Jelentések súlyos rétegeit hordozó, s azok kifejezésre juttatására megszállottan törekvő építészet született, amely az embert nem tétlen felhasználónak, hanem az épülettel szellemi azonosságokat hordozó lakónak tekinti.

Makovecz számos nagyszerű épületének egyike a Farkasréti temető 1975-ben épült ravatalozója (sőtét, baljóslatú, bordakosárra emlékeztető faszerkezet; Jónás és a cethal történetének megelevenítése); vagy a szépséges paksi templom (1987), ez a szinte érzéki konstrukció, amely a sík tájból kiemelkedve magához vonzza, átöleli és pikkelyes testébe fogadja a közeledőt. Mindehhez szorosan kapcsolódik egy fiatalabb építész-nemzedék, amely először a Makoveczzel való együttműködés eredményeképpen, később a különböző tervezőirodáknál történő tapasztalatszerzés lehetőségét biztosító *Vándoriskola* révén fogalmazta meg a szerves építészethez való kapcsolódás szándékát. Munkáik túlnyomó része kisebb lélegzetű: falvak és kisvárosok számára terveznek emlékműveket, ravatalozókat, vagy az iskola, a faluház bővítését, felújítását – ám szorosan kapcsolódnak a közösséghez, részt vesznek mindennapjaikban, s tevékenységük az évek során jelentősen elősegíti a helyi azonosságtudat megerősödését, a település arculatának kialakulását, s ezáltal visszahívja azt, amit e közösségektől elraboltak a kommunizmus évtizedei. Teszik pedig mindezt elképesztően olcsón – az említett épületek, amelyeket nem rákényszerítenek a lakosságra, hanem az ő szándékaikból születnek meg – alapvetően különböznek

---

azoktól a nyugati „ikonoktól”, amelyekhez olykor hasonlítják őket; tévesen és sportszerűtlenül.

A szerves építészeti iskola képviselői valamelyest engedtek Makovecz legkitűnőbb munkáinak látnoki szárnyalásából, az épületek azonban továbbra is félreismerhetetlenül viselik a szellemi-stiláris elkötelezettség jegyeit, s megjelentek az élet és az emberi tevékenységek minden területén, a bérházaktól a pincészetekig. Említésre méltóak Ekler Dezső mozgalmasan artisztikus téglá- és fafelületei, az AXIS Tervezőiroda szobrászati jellegű újításai, Dévényi Sándor posztmodernizmusa, vagy a KÖR Stúdió és más csoportok környezettudatos felelősségérzete.

A kiállítást az Iparművészeti Múzeum fényárban úszó, keleties központi terében felfüggesztett, félgömb-felületet kirajzoló spirál alakú installáció uralja, amely a padlóra fektetett, óriási tükörben – Makovecz gondolatébresztő rajzait idézve – látszólag

teljes gömbbé egészül ki. A mai kiállításokon és bemutatókon ritkán lát az ember szépséges építészeti rajzokat (kiszorították őket a sebtében odavetett vázlatok); Makovecz a fény és a sötétség, a mítosz és a valóság elemeiből összeállított látomás-világot teremt fekete és színes ceruzarajzain. Képei azt a meggyőződést sugározzák, hogy két, párhuzamos világ létezik: az egyik, ami van, s a másik, ami lehetett volna; a sötétség és világosság yin-yang-ja; a valóság, az emlékezet és a remény. Fákat és gyökereket ábrázoló rajzain a látható táj mögött rejtőző sötét és bonyolult világot fed fel, és megkockáztatja azt a kijelentést, hogy az építészet más, több, mint a puszta látszat; több, mint az üveg és az acél sima és fényes felülete, s hogy a földre, a tájra, az emlékezetre és a mítoszokra kell figyelnie.

(*The Financial Times*, 2009. augusztus 31.
fordította Makovecz Benjamin)

